Максим Караджієв

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ОТТО ФОН БІСМАРКА ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Німецька імперія, що виникла в 1871 р., з самого початку свого існування була сильною та економічно розвиненою державою. 1870–1880-ті рр. були періодом економічного та політичного піднесення Другого Райху, який перетворився на гегемона в континентальній Європі та був однією з провідних держав того часу.

Важливу роль у цьому відіграв Отто фон Бісмарк. Причому, важливою є не тільки його внутрішня політика та проведені реформи, а й зовнішня політика, завдяки якій Німеччина отримала десятиліття мирного часу, необхідного для укріплення позицій та розвитку держави.

Питання зовнішньої політики та дипломатії Бісмарка розкриті в працях таких дослідників як С. С. Троян [5], А. А. Лапин [2], Д. А. Костюк [1], Ф. А. Ротштейн [4].

18 січня 1871 р. в дзеркальній залі Версаля було проголошено утворення Німецької імперії, монархом якої став кайзер Вільгельм I. Райхсканцлером став прем'єр-міністр Пруссії Отто фон Бісмарк, завдяки якому значною мірою взагалі вдалося створити єдину німецьку державу. У своїй діяльності Бісмарк користувався так званою Реальною політикою (Realpolitik), суть якої полягала в тому, що політик мав керуватися міркуваннями практичного характеру, а не моральними чи ідеологічними принципами. Канцлер оцінював союзників та ворогів, виходячи із реального положення справ. Він добре розумів мотиви суперників, уміло користувався ними у своїх цілях, та вмів наперед визначити можливі варіанти їхніх дій. Він уміло вибудовував та реалізував майже всі свої політичні комбінації [3, с. 110].

Бісмарк тверезо оцінював також і становище Німецької імперії. Хоча німці перемогли французів, мали добре організовану армію та отримали величезну контрибуцію від Франції, яку можна було використати для фінансових вливань у німецьку економіку, проте Райх був далекий від гарантовано безпечної позиції на європейській арені. Перед канцлером постали два головних завдання – політична ізоляція та ослаблення Франції і посиленнях позицій Німеччини за рахунок встановлення союзних відносин з іншими державами [1, с. 452]. Крім цього, Бісмарк намагався уникнути на деякий час будь-яких конфліктів, щоб дати імперії час для економічного розвитку.

Підтримуючи думки начальника генерального штабу імперії Г. Мольтке, канцлер намагався будь-якою ціною не допустити війни на два фронти (проти Франції та Росії). Він налагоджує відносини з Австро-Угорщиною та Російською імперію, проводить таємні переговори з цими державами укладаючи союзи та угоди. В 1873 р. діяльність Бісмарка

завершилась договором, відомим під назвою Союз трьох імператорів. Росія та Австрія погодилися підтримувати status-quo на Балканах, що стабілізувало на деякий час ситуацію в Південно-Східній Європі. Бісмарк намагався також домогтися підтримки Росії у випадку війни з Францією, проте імператор Олександр II категорично не погоджувався. Втім, це не завадило укласти російсько-німецьку військову конвенцію [1, с. 452].

У 1873–1875 рр. політичне становище Німеччини дещо погіршується. У Франції набирають сили реваншистські ідеї, нарощується військовий потенціал. Бісмарк був готовий до цього і планував нову конфронтацію з французами, але на цей момент йому не вдалося досягти ізоляції Франції – могутні європейські держави, особливо Росія та Англія, залишалися на її боці. З ускладненням ситуації на Балканах у 1875 р. райхсканцлер планував поділити Балкани на російську та австрійську зони впливу, щоб примирити своїх союзників, проте тут він допускає одну із найбільших своїх помилок. Бісмарк досить в грубій формі повідомив російського імператора, що не дозволить його перемоги над Австрією, що погіршило відносини між Російською та Німецькою імперіями.

У 1877 р. преса поширила дезінформацію, що Франція накопичила сили біля кордонів з Німеччиною. Зовнішньополітичне відомство розпочало таємні переговори з Англією, щоб заручитись її невтручанням на випадок військових дій Райху проти французів. Втім дані переговори виявились безрезультатними. В цей же час Бісмарк надає Росії позику в 100 млн. рублів в обмін на припинення мирних переговорів росіян і турків [1, с. 453].

Через невдачі дипломатії із забезпечення нейтралітету Російської імперії на випадок війни між Францією та Німеччиною, канцлер розпочинає зближення з Австро-Угорщиною. Крім того, Бісмарк добре розумів, що Австрія не здатна вистояти у війні з Російською імперією і її програш може послабити позиції Райху.

Під час Берлінського конгресу 1878 р. райхсканцлер займає позицію «чесного маклера». Він намагається лавірувати між ворогуючими сторонами, з одного боку, не даючи нікому занадто посилити свої позиції, а з іншого, – намагаючись покращити позиції Німеччини [2, с. 191]. Проте, в той же час, під час конгресу Бісмарк намагався прискорити ескалацію конфлікту між Австрією та Росією, щоб отримати можливість схилити першу державу на свою сторону, не розриваючи відносин з іншою.

У 1879 р. канцлер вводить заборону на ввезення російської худоби нібито через карантинні заходи, а дещо пізніше вводить ввізні мита на російський хліб [1, с. 453]. Незважаючи на незадоволення кайзера такою політикою, Бісмарку все ж вдається в цьому ж році укласти Двоїстий союз – договір між Райхом та Австрією. Зі зміною російського посла в Німеччині, яким став П. Сабуров, відносини між двома державами покращуються і починається розробка нового договору Союзу трьох імператорів, який був підписаний у 1881 р. У цьому ж році Бісмарк починає вести таємні

переговори з Італією, яка мала конфлікт із Францією через колоніальні плани двох держав у Африці та в Середземному морі. Райхсканцлер підтримує у цій боротьбі Італію, яка в 1882 р. підписує договори з Німеччиною та Австрією, завершивши формування Троїстого союзу [1, с. 454].

У 1884–1885 рр. відбувається Берлінська конференція, на якій ряд європейських держав вирішував питаннях колонізації Африки та розмежування сфер впливу в цьому регіоні. Сам Бісмарк досить негативно ставився до загарбання Німеччиною колоній. По-перше, він не бажав загострення відносин з іншими колоніальними державами (особливо, з Британією), по-друге, канцлер бажав зосередити всі німецькі капітали в Райху, які були необхідні для швидкого розвитку промисловості. Хоча зупинити німецьку колонізацію повністю Бісмарк не зумів, проте зміг її спрямувати на перших порах у суто торгівельну сферу.

У 1884 р. був знову підписаний Союз трьох імператорів, який мав діяти три роки, проте вже в 1886 р. через сербсько-болгарську війну та позиції Австрії та Росії Союз фактично розпався. Завдяки тому, що Бісмарк підтримував Росію, в 1887 р. вдається підписати таємний російсько-німецький договір про перестраховку [1, с. 454]. У цьому ж році канцлер сприяв підписанню договорів між Англією, Італією, Австрією та Іспанією для того, щоб зберегти status-quo на Середземномор'ї. Ще однією ціллю була спроба схилити на свою сторону Британію, проте тут Бісмарку досягти успіхів не вдалося, оскільки британці були стурбовані швидким посиленням Німеччини на континенті.

В останні п'ять років на посту канцлера Бісмарк почав все більше враховувати інтереси німецької буржуазії, що вплинуло і на його зовнішню політику [2, с. 454]. Бісмарк був змушений тиснути відмовою в кредитах на Росію, проте це почало зближення останньої з Францією. Німецькі банкіри та підприємці вкладали капітали в розвиток та завоювання нових колоній, що тільки міцніше вплутувало Райх в колоніальне суперництво, чого канцлер дуже не хотів. З приходом до влади Вільгельма II райхсканцлер почав втрачати свої позиції, а в 1890 р. був змушений подати у відставку, що призвело до зміни зовнішньополітичного курсу Німецької імперії на більш агресивний.

Отто фон Бісмарк був райхсканцлером Німецької імперії з 1871 р. по 1890 р. Основними цілями канцлера були ізоляція та послаблення Франції і посилення позицій Німеччини на політичній арені. Бісмарк протягом всього часу свого правління лавірував між європейськими державами та користувався таємною дипломатією, щоб укладати вигідні для Райху угоди. Йому вдалося довгий час тримати стабільні відноси між Австрією та Росією. Хоча Бісмарку вдалось втілити не всі свої плани та союзи, проте його зовнішня політика, все ж вплинула на перетворення Другого Райху на одну із наймогутніших держав того часу.

Список використаних джерел

1. Костюк Д. А. Зовнішня політика та таємна дипломатія Отто фон Бісмарка після утворення Німецької імперії // Політичні науки. Вип. 115. 2016. С. 451–455.
2. Лапин А. А. Бисмарк и дипломатическая служба в Германии // Вестник ММА. № 13. 2016. С. 187–193.
3. Папенко Н., Папенко Є. Отто фон Бісмарк та створення єдиної Німецької імперії // Етнічна історія народів Європи. 2018. Вип. 58. С. 109–117.
4. Ротштейн Ф. А. З історії Пруссько-Німецької імперії. М., 1948. 242 с.
5. Троян С. С., Горечан Т. В Отто фон Бісмарк: соціально-психологічний портрет на фоні німецької історії XIX століття. Ч., 1994. 48 с.

Максим Караджієв

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДЯНСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сформована у процесі історичного розвитку, громадянсько-політична ідентичність – вагома запорука територіальної цілісності, державного суверенітету. Вона є формою виявлення специфічної єдності соціальної спільності. Громадянсько-політична ідентичність – вагомий чинник соціальної стабільності і, водночас, динамічного поступу суспільства. Громадянсько-політична ідентичність мотивує своїх представників обмежувати власні приватні інтереси задля досягнення загальносуспільної згоди, діяти на благо держави і суспільства.

Аналіз соціально-філософського, соціологічного, політологічного дискурсу засвідчує швидке зростання уваги до досліджень соціального механізму формування української громадянсько-політичної ідентичності, аналізові різних аспектів цього складного і драматичного процесу. Одним із важливих напрямків наукового пошуку є історія формування та розвитку громадянсько-політичної ідентичності в Україні.

Окремі аспекти цієї наукової проблеми висвітлені у дослідженнях О. Антонюка, В. Євтуха, О. Картунова, І. Кресіна, В. Лісового, І. Кураса, О. Майбороди, І. Оніщенко, А. Пономарьова, В. Ребкало, С. Римаренко, Ю. Римаренко, Ю. Саєнко, В. Фадєєва, М. Шульги, Л. Шкляра та ін.

Формування громадянсько-політичної ідентичності – це складний і багатогранний соціальний процес, у структурі якого вирізняється певна множина етапів, що вирізняються у історичному ракурсі на підґрунті конкретних характеристик ідентичності. На території сучасної України здавна жили різні етнічні спільності, однак формування української національно-культурної ідентичності відбувалося на підґрунті